

ZDROJOVÝ MATERIÁL Č. 2

Dejiny ľudských práv

Kýrov edikt (539 pred n. l.)

V roku 539 pred n. l. Kýros Veľký, prvý kráľ Perzskej ríše (dnešný Irán), dobyl starobylé mesto Babylon (ležiace na území dnešného Iraku). Kýrove zákony vyryté na valci, ktorý sa zachoval až do dnešného dňa, majú pre ľudstvo mimoriadny význam a považujú sa za prvú listinu ľudských práv na svete. Kýros okrem iného oslobodil otrokov, vyhlásil, že všetci ľudia majú právo slobodne si zvoliť svoje náboženské vyznanie, a zaviedol rasovú rovnosť.

Magna charta (1215)

V roku 1215, po tom, ako anglický kráľ Ján I. Bezzemok porušil niekoľko odvekých zákonov a zvykov, ktorými sa Anglicko dovtedy riadilo, ho niekoľko šľachticov donútilo podpísať tzv. Magnu chartu – dokument, ktorý ho zaväzoval dodržiavať určité práva. Medzi tieto práva patrilo nezasahovanie štátu do cirkevných záležitostí, právo všetkých slobodných občanov vlastníť a dediť majetok a byť chránený pred neprimerane vysokými daňami. Magna charta udelila vdovám právo rozhodnúť sa neuzatvoriť ďalšie manželstvo, ako aj zásadu riadneho procesu a rovnosti pred zákonom. Obsahovala aj ustanovenia zakazujúce úplatkárstvo a zneužívanie úradnej moci.

Petícia práv (1628)

Petíciu práv vypracoval v roku 1628 anglický parlament a zaslal ju kráľovi Karolovi I. ako deklaráciu občianskych práv. Parlament odmietol financovať kráľovu nepopulárnu zahraničnú politiku, v dôsledku čoho kráľova vláda začala požadovať nútené pôžičky a v rámci úsporných opatrení umiestňovať vojenské jednotky do príbytkov svojich poddaných. Svojvoľným zatýkaním a väznením osôb, ktoré s takouto politikou nesúhlasili, si kráľ vyslúžil silnú nevraživosť parlamentu. Petícia práv, ktorej iniciátorom bol Sir Edward Coke, stanovovala štyri zásady: 1. dane nemožno vyberať bez súhlasu parlamentu, 2. žiaden poddaný nesmie byť uväznený bezdôvodne, 3. vojakov nemožno ubytovávať u obyvateľov a 4. v časoch mieru sa nesmie uplatňovať stanné právo.

Deklarácia nezávislosti Spojených štátov (1776)

Deklarácia nezávislosti, ktorú v roku 1776 schválil Kongres Spojených štátov, bol v skutočnosti oficiálnym zdôvodnením nezávislosti od Veľkej Británie. Deklarácia kládla dôraz na dve oblasti: práva jednotlivca a právo na revolúciu. Tieto myšlienky podporovala väčšina Američanov a šírili sa aj na medzinárodnej úrovni, pričom veľký vplyv mali najmä na Francúzsku revolúciu.

Listina práv (1791)

V roku 1787 bola spísaná Ústava Spojených štátov amerických. 15. decembra 1791 nadobudlo účinnosť prvých desať dodatkov k ústave, známych ako Listina práv. Listina práv obmedzuje právomoci federálnej vlády Spojených štátov a zaručuje ochranu práv všetkých občanov, rezidentov a návštevníkov na americkom území. Chráni slobodu prejavu, slobodu náboženského vyznania, právo držať a nosiť zbrane, slobodu zhromažďovania a petičné právo. Zároveň zakazuje bezdôvodné prehliadky a konfiškácie majetku, kruté a neobvyklé tresty a vynútenie priznania. V rámci právnej ochrany, ktorú Listina práv zaručuje, sa federálnej vláde zakazuje zbaviť akúkoľvek osobu života, slobody alebo majetku bez riadneho procesu. Pokiaľ ide o federálne trestné činy, Listina práv požaduje, aby veľká porota vzniesla žalobu za akýkoľvek hrdelný alebo podlý zločin, zaručuje rýchly verejný súdny proces s nestrannou porotou v obvode, v ktorom došlo k trestnému činu, a zakazuje dvojité stíhanie alebo trest za ten istý trestný čin.

Deklarácia práv človeka a občana (1789)

Cieľom Deklarácie práv človeka a občana bolo zrušiť tradičnú dedičnú monarchiu a nahradiť ju novými inštitúciami, ktoré by boli založené na zásadách osvietenstva – filozofického hnutia 18. storočia. V roku 1789 francúzsky ľud dosiahol zrušenie monarchie a pripravil pôdu pre prvú francúzsku republiku, po ktorej čoskoro nasledoval vznik Deklarácie práv človeka a občana. Deklarácia vyhlasuje, že „právo na slobodu, vlastníctvo, bezpečnosť a odpor proti útlaku“ musí byť zaručené pre všetkých občanov. Ďalej sa v nej uvádza, že „výkon prirodzených práv každého človeka nemá iné medze než tie, ktoré zaručujú požívanie rovnakých práv ostatným členom spoločnosti“. Deklarácia teda chápe zákon ako „vyjadrenie všeobecnej vôle“ a že jeho účelom je presadzovať rovnosť práv a zakazovať „len činy škodlivé pre spoločnosť“. Deklarácia hovorí o slobode, ktorá znamená slobodu náboženského vyznania, slobodu tlače a slobodu voči neprimeranému výkonu verejnej moci (ako je napríklad mučenie, cenzúra).

Prvý Ženevský dohovor (1864)

V roku 1864 sa šestnásť európskych krajín a niekoľko amerických štátov na pozvanie švajčiarskej Spolkovej rady zúčastnilo na konferencii v Ženeve, usporiadanej z podnetu Ženevského výboru. Účelom tejto diplomatickej konferencie bolo prijatie dohovoru, ktorý by upravoval starostlivosť o vojakov zranených v boji. Hlavné zásady tohto dohovoru boli prevzaté aj do nasledujúcich Ženevských dohovorov a stanovovali povinnosť poskytnúť pomoc raneným a chorým príslušníkom ozbrojených síl bez ohľadu na ich národnosť, rešpektovať dopravné prostriedky a zariadenia zdravotníckeho personálu a jasne ich označiť červeným krížom na bielom pozadí.

Organizácia Spojených národov (1945)

Ku koncu druhej svetovej vojny mnoho európskych a ázijských miest ležalo v tlejúcich troskách. Milióny ľudí zomreli, prišli o strechu nad hlavou alebo hladovali. V apríli 1945 sa v San Franciscu plní optimizmu a nádeje zišli zástupcovia päťdesiatich krajín. Cieľom tejto medzinárodnej konferencie bolo vytvoriť medzinárodný orgán, ktorý by presadzoval mier a zabránil ďalším vojnám. Ideály Organizácie Spojených národov boli vytýčené v preambule navrhnutej charty: „My, ľud Spojených národov, [sme] odhodlaní uchrániť budúce pokolenia pred metlou vojny, ktorá dvakrát v priebehu nášho života priniesla ľudstvu nevysloviteľné strasti“. Charta práve založenej Organizácie Spojených národov nadobudla platnosť 24. októbra 1945 a odvtedy v tento deň každoročne slávime Deň Organizácie Spojených národov.

Európsky dohovor o ľudských právach (1953)

Európsky dohovor o ľudských právach nadobudol platnosť v roku 1953. Bol prvým nástrojom na uplatnenie určitých práv uvedených vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv a na stanovenie ich záväzného charakteru. Následne bol v Štrasburgu ustanovený ochranný mechanizmus s cieľom skúmať údajné porušenia a zaistiť dodržiavanie záväzkov vyplývajúcich z tohto dohovoru štátmi, ktoré sú zmluvnými stranami. V tejto súvislosti bol v roku 1959 vytvorený Európsky súd pre ľudské práva. Každá osoba, ktorá má pocit, že jej práva vyplývajúce z dohovoru porušil niektorý štát, ktorý je jeho zmluvnou stranou, môže predložiť vec súdu. Rozsudky, podľa ktorých došlo k porušeniu, sú záväzné pre dotknuté štáty, ktoré sú povinné ich vykonať.

Zdroj: Európsky súd pre ľudské práva

<http://www.echr.coe.int/pages/home.aspx?p=basictexts>